

АНДРЕЙ КАМІНСЬКИЙ

**СИНТЕЗА
УКРАЇНСТВА І РУСЬКОСТИ**

Л Ъ В І В

1937

НАКЛАДОМ АВТОРА

АНДРЕЙ КАМІНСЬКИЙ

СИНТЕЗА УКРАЇНСТВА І РУСЬКОСТИ

Л Ї В І В

1937

НАКЛАДОМ АВТОРА

T3(24x)0

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2639

СИНТЕЗА УКРАЇНСТВА І РУСЬКОСТІ.

Є племена і народи, котрих політична діяльність виходить на користь їм самим.

Є знов племена і народи, котрих діяльність виходить на шкідливу їм, а на користь чужим.

Перші — дійсно благословенні, щасливі, такі, як німці, бріти, голяндці, для себе класично позитивні.

Другі — наче осуджені, напр. Португалія, Іспанія; а от Китай, Русь і ціла, велика, і її частини — Галич — наче закляті.

Александр І попрацював в Наполеонських війнах з усердієм для німців; Николай І для Австрії, ще й зазнав разячо грубої невдячності в найкоротшім часі. Александр II дав золоту Аляску, фактично за дурно, З'єдиненим Державам. Великі руські таланти, як Герцен і Чернишевський; ентузіясти свободи, прогреса і добра, як Бакунін; чисті, молоді душі, як Софія Перовська, приносили себе в жертву — не знали, не перечували — всесвітньому Молохови — жидівству, порабити руську землю.

Руські землі були отверті до азійських степів, тому біда навіщала їх тягом; в історичних ча-

сах: готи, гуни, авари, мадяре, печеніги, торки, половці.

Але повне лихоліття прийшло доперва з нашествієм татар. Вони то розбили руські державні організми і той розвал викликав й інші нашествия і закріпощення, котрі тягнулись століттями і не скінчились і до нині; ют Гітлер не криє охоти заступити жидівську окупацію Росії німецькою.

Що до Галича, то послідній, 80-літній період, его лихоліття почався з так званим відродженням 1848 р. Бо коли нормальне — оправдане суворими законами історичного життя *ius belli — vae victis*) — лихоліття того періоду походить від завоювателів, котрі посіли галицькі землі, то потибель народу доповнює аномальне — що так скажу — лихоліття, походяче від своєї, руської, хоть і нечисленної інтелігенції, котрої публична діяльність не пішла на опір чужим силам, а на боротьбу між собою. Бо коли навіть ставились против чужих, то результати того опору могли бути тільки мінімальні, бо ставили против них тільки фрагменти своїх сил, а не цілу масу.

І нема чорнійшої діяльності від тої борби, яку ведуть від початків конституції „москвофіли“ і „народовці“. Они — рідні брати, сини одного рода — зневажаються, ганбляться, клять зі себе, денунціюють себе. Се робота екстермінаційна, котра дала фатальні результати. Колись певно понад 90% населення, нині „меншість“, „москвофільський труп“ і в крайних сухотах „український“ скелет. Два фрагменти, дві політичні, чи і не політичні групи, заголюкані, стероризовані, здані на ласку-неласку, продаються за дурно, без гро-

ша, хіба за чашку чаю, покриваючи ганьбу уданими дзвінкими фразами. Вони — горсть паріїв-пролетаріїв — надувають число своїх, щоб показатись важними. На лихо, ті потомки Ілії Муромця і чубатих запорожців непобідимі. І на ще більше лихо є і побідима, побіджена сторона; побідженою є та Русь, та Україна, та частина краю, на котрій ті борителі прославляють свої імена. Та галицька Русь, галицька Україна, політично зліквідована цілком, етнічно ще ні, але ліквідується дуже швидко. Політична ліквідація повна і обі групки можуть спільно обходити триумф. Обі групки лишили тільки останки і себе самих і Руси і України.

Коли отже самі Русини чи Українці (до назв великої ваги не прикладаємо) стали деструкторами власної своєї країни, ідеї, народу бодай на рівні з чужими, то треба спрещувати суть і существо аспірацій, ідей і ідеалів тої внутрішньої, своєї, деструктивної сили на те, щоб стало ясно, що, чим і яким є, що позитивне, що негативне і на підставі того найти раду, если яка є. Того довершимо, коли позитивні і шкідливі елементи їх доктрини і політики представимо в формі ілюстрації трошки драстичної, але ясної не то для ума, але і для ока. Обі партії будемо по давньому звати: Тверді і Мягкі, бо то назви і найхарактеристичніші і найякші.

Ми не дивимось на „народовців“ і „москвофілів“ так, як вони дивляться одні на других. Після одних і других, противна групка є вповні негативна етично і національно, значить, чорна як ніч, як саджа. Така характеристика цілком невірна і неправдива. Як же представити собі обі групки,

щоб той образ вповні відповідав правді і дав нам точний образ робох?

Найпростіше і найпластичнійше, і політично найвірнійше, представимо собі роби групки, коли намалюємо „народовця“ з одною — напр. правою — половиною лица білою, а лівою чорною і симетрично „москвофіла“ з правою половиною лица чорною, а лівою білою.

Мяккий Русин узнає, що треба держати, шанувати, любити, плекати свій южний Бит. Той Бит складають всі южноруські звичаї, язик, віровання, обряди, пісні, перекази, може навіть пересуди, цілий прадідний спосіб життя, цілий той романтизм, всі ті народні святощі, ціла южна спеціальна культура. Се біла половина лица мягкого Русина. Він в тім всім ішов за світлими синами України.

Чорна половина лица Мяккого, то нищення і ослаблення руськості-українства, яке переводить Мяккий — давнійше ялось більше гуманно, нині шорстко, спазматично, по-варварськи — тим, що відриває від панруськості слабеньку южноруськість, слабеньке українство; оно позірно ніяк не мале, але оно дуже слабе тим, що не здифференційоване в ніякий, в ніякій вигляді викінчений, заокруглений, самостійний, животний організм. Той український організм наче не фізичний; організм — тїнь; призрачний, мглистий, з ткани слабої, блідої, прозочної, якоїсь сухотничої. Мяккий відриває той організм — а не організм від Панруськості, категорії також не перво-, а третьокласної культурної, з хоробливим, божевільним нині менталітетом, в небувалім доси рабстві жидів — завоювателів, але все-таки такої, що як виздоро-

віє і освободиться, то стане і політично одною з чотирох-пяти найбільших сил світа, відповідно до свого територіального і етнічного масиву. А тая Сила є нам дуже а дуже близька, кривна, дуже своя, коли не цілком своя. Бо тая Панрус-кість має з Українством спільного дуже багато, а дуже мало неспільного: географічну єдність Сарматії, історію, котра була освободжуванням від татар і Заходу, рідко шорсткою анексією, ніколи підбоєм; релігійну культуру, науку і письменство; кровне споріднення соток тисяч родин; тому — спільні традиції, спільний менталітет, спільні симпатії. То споріднення — то спільний скарб, рішаючий kwestію.

Тверді се симетрична протиположність Мя-ких. Тая половина лиця, що у Мякого біла, є у Твердого чорна, а та, що у Мякого чорна, є у Твердого біла.

Твердому — многим з них — особливо пізній-ше, не був якось милий южний Бит, з котрим він аж по війні по трохи освоївся. Він якось відкидав, часами навіть зневажав южний язик, котрий у него не заслугував навіть на назву літературний, так дуже, що виходить, що вся сіра мужва з Костроми і Вологди говорить літературним, а Лисенко і Людмила Драгоманиха — діти муз і харит — говорили нелітературним. Твердий не узнавав навіть Шевченка — небесне явлення — поета такої музики душі, яка не грала може ні в однім світової слави поеті і протиставив єму Пушкіна. Твердий і козацтва Дніпро-вого не долюблював, але єго виідеалізував Го-поль, то треба єго було якось узнати. Твердий уважає Північне за спеціальні солодощі, ті всі

блини, щи, сочельник, масляницю, що все можна лишити там, де оно дома. Він боїться взяти в уста слово „український“ і там, де его треба, так, як Мягкий, з тої самої культурної школи — з яничарським упорством відкидає слово „руський“. До річи, термін „український“ многі галичане — мрже і всі — бажали первоначально прийняти не против галицького терміну „руський“, а на те, щоб зазначити, що Галич одно з Дніпром, що Галич не сирота. Се все є чорна половина лиця у Твердого.

Приглядаючись ріжним явищам людської культури, в тім і галицької субкультури, бачимо, що наші люди, певно, що „отъ нечего дѣлать“ і задля недостатку в головах серіознішого матеріялу, розбирають безрезультатно і спорять над такими квестіями, над котрими або не варто спорити, або котрі не дадуться рішити. Напр. терміни „руський“, „український“ не до спорення, а просто радше до якоїсь іграшки. „Два язики чи один“ — річ релятивна і радше граматична, мимо того, що уважають то за вповні політичну квестію. До тих категорій належить і все те, що відноситься до квестії, чи український язык „літературний“, чи ні. То питання для мене звичайне. Він є стілько літературний, є скілько на нім написано приемних і розумних річей, не справляючих какодіятезії. Шашкевич, Котляревський, Метлинський як же не літературні? Шевченко один робить язык небесно літературним в „Думи мої“, „Лілея“. Язык же український послідних десятих літ — скілько на нім написано річей корешемних і ставних — ганьба, лайка, кпини, ненависть, зависть, зрада, всі гріхи головні і по-

бічні — який він там літературний? Але я не думаю, щоб і цілий великоруський большевицький язик був літературний; які писателі, такий язик.

Крім того літературним є кождий язик, що має хоть би і маленьку літературу — навіть язик лядинців.

В тім же значінню, в якім москвофіли говорять про великоруський, як про „литературный“, в протиставленню до українського є якась зневага і якесь ренегатство — сеж язик їх матерей і від такої неприличности треба свою мисль абсолютно очистити.

Але є ще літературний язик — не мож не сказати — маняків, котрі стараються дословно кожде слово — наче по рекорду — умисно перевертати і перекручувати („панівний“, „припотування“). Є се собі ефемерні, у кождого, що пише, індивідуальні язики. Їх стілько, скілько пишучих. Ті індивідуальні, на руських землях не існуючі, ні в Галичині, ні на Україні, язичики усунули давнійший природний галицький і український язик; вони не дадуть уформуватись чи утревалитись якомусь єдиностайному малоруському язикови; они скріпляють стихійний хід усталеного великоруського язика і тим самим панрусської стихії, шахуючої пангерманізм. Тих індивідуальних язичиків задля разячої какофонії літературними назвати годі, але коли они літературні, то... се річ смаку; яка культура, такі уподобання.

Друга половина лиця у Твердого світла. Є се визнавання ширшої єдності всіх Русей і всіх Україн. У него кріпке руське чутство. Він ніяк не думає стати не-русином, не-українцем. Єго бо-

лить опортунізм; его разить, що Галич гнеться під ренегатством. Він видить, що Юг має свої особенности; з тих особенностей чужі кують монету для себе; ті особенности на заваді до повної єдності; він тому відкидає їх і виходить часто смішним — більше руським, як камі москвичі.

У Твердого кріпка руська совість. Він надивився на експерименти з его вірою і церквою; він видить унію, греко-католицизм і прочі не цілком чисті категорії. Історія южної і юго-западної Руси дуже невесела, пригноблююча; за багато м'якості, тому він адоптував для своєї характеристики слово: Твердий. Чому? Бо він видить зівяле, пожовкле, прозrachне лице Галича; він чує его стогнання, его кашель; чує — бо каляють мільйони і викашлюють душу; колиб лиш „кацапня“, а то і вся не-кацапня — крім ноторичних агентів. Він видить анемію руського, спеціально українського слова, то є народа, і він хоче перелити в той організм троха крови, взятої від дужого дядька. Він заключає логічно: Маєш силу 5 кілограмів, противник має силу 50 кг., то кличеш на поміч свояка ю силі 500 кг. Згармонізування двох близьких сил греків і македонців дало результати світових розмірів. Певне гармонізування замічавсь у шведів, голяндців з німцями, хоть лучності у них менше, як у русичів.

Коли характеризуємо Твердих і М'яких, то та характеристика відноситься головню до загалу, не до партійних штабів. Ті штаби в певних фазах не мають жадної білої половини лица, головню коли устно чи письменно денунціюють себе, замість шукати точок порозуміння. Без квестії, війна

і терпіння, наче огонь чистилища, сильно очистили Твердих, а з другої сторони народовці вже і з послідних часів до війни і до війни держаться так, начеб тільки і були на всяке лихо.

Один з них, Луцький, не встидаєсь говорити: „Український нарід всегда відчував свою приналежність до культури Заходу і звідси походить его давна борба зі Сходом“. Того чоловіка не рушить навіть історичний факт — фізичний, зимний, як желізо — факт, що Захід відібрав українському народови міста, поля, віру, літературу, культуру, богатство. Той чоловік заявляє, що нарід відчуває „свою приналежність до культури Заходу“. Як видимо, деякі люди витягалиб цвяхи з ніг Христових і ними торгувалиб, не то якою там Україною.

Скажемо кілька слів про сепаратизм і єдність. Коли всі люди походять первісно з одного пня і коли з розвоєм людства повстало много соток племен, народів і язиків — в одній Галії була сотня племен — то ясно, що в людстві існує могучий дифференціяційний принцип.

Коли в пізнійших періодах історії з цілком нераз осібних, дрібних племен повстали більші, а з них великі народи і язики, то ясно, що в людстві ділає і могучий асиміляційний принцип.

Коли типи і форми сучасного історичного ходу такі, що зазначається виразна преппондеранція яких семи найбільших етнічних язикових комплексів: світ англо - американського язика, світ китайський, світ японський, дрімучий світ індуський, світ — ще молоденький — латинський южноі Америки, світ пангерманський і світ руський, то ті огромні організми суть стихії, довкола

котрих всі менші язики—народи мусять кружити, як сателіти, як Місяць довкола Землі, як Земля, Юпітер, Сатурн довкола Сонця, і ніхто з них не опресь на власні сили, не запресь ногами, не скаже: „Ні!“ Ті менші язики-народи мусять „орієнтуватись“ на більші, до них принорвлюватись, їм віддаватись, а далі в них розпливатись. Дивимось на Союз Народів. Яка шутка! Точно як лев хвостом, так вимахує Англія тим Союзом на всі боки, як захоче, а „державні мужі“ тих менших народів удають, що вони в „Союзі Народів“.

Народи почали жити під знаком фізичного руху — комунікації. Урядники, купці, учені, невчені, туристи їздять і їздять. Часть населення продукує, а часть консумує і їздить. Вибираючись в дорогу, оставляють люди свої малі язики дома, прилагоджують — як можуть — уста до великих язиків вже зараз в вагоні ще свого краю, бо їдуть не кіньми, а машиною і — язиками. Бо і язык є нічим иньшим, як средством комунікації — мисли; тому з натури своєї великі язики облегчують комунікацію, усуваючи менші язики з доріг в глуш, навіть там, де ті малі язики у себе дома, де вони „офіціальні“; і розпаношують ся ті великі язики по дорогах, в торговельних конторах, в банках, в салях конгресів, на полицках бібліотек і в кабінетах учених.

Великі язики — то Ананке — Фатум.

Руських начислюють 70 мільонів, замість брати цифру руського языка подвійно, майже потрійно. На етнографічних мапах відступають їм доволі скромне місце, як самоедам. Учені, составляючи мапи, дурять себе і других. Бо тут певно що

цікаво, де уживають якого языка для домашнього обиходу, але основну важно, якого языка уживають в ширших зносинах. Руський язык розсівся від морей до морей, не лиш там, де на мапі йому дали місце. Він крім того в Середній Азії, на Балтику, в Польщі, Чехії, Румунії, Болгарії і Югославії творить або комплекси або колонії. До того его вчатьс я учені, купці, офіцери цілком чужих, навіть ворожих народів. Его рознесли по світі і военні бранці і емігранти. Его в будуччині понесе в світ новий вал емігрантів. Я гімназистом цілі літа не чув ніколи в Львові (велико)-руського слова. Нині значна часть галицької інтелігенції прийняла его, як домашній. Русифікація іде стихійно без русифікаторів, навіть коли жидівське, ніби руське „правительство“ — если его так назвати — переводить контр-русифікацію.

На сарматській рівнині живуть три руські племена чи народи. Давним давно було одно племя; в его підрах почалась дифференціяція; тому тисячу літ находимо зо два десятки племен; потім почалась якась уніфікація і нині їх є три. Тії три руські племена, народи, „нації“, коли кому спеціально миле слово „нація“, стоять нині в таким між собою відношенню, що коли хто хоче видіти їх три, видить три, як догму, а коли хоче видіти одно, видить одно — також, як догму. Погляд одних і других суб'єктивний, бо люди об'єктивно дивитись не годні.

Приглянемося Галичині, Україні, Московщині — в їх відношенню до себе. Що Галич і Дніпро одно, сего ніхто не перечеить. Але Мала Русь і Велика? Два язики чи один? Два народи чи один?

Одягнемось в прагматичність Тукидида, про якого кажуть, що его амероліпсія була майже найлюдська. І ми будемо не „доказувати“, а так, скромно поговорити. Так отже що-до язика, то язик північний так відмінний від южного, що ним без спеціального пильного виучування галичанин ніяк не в стані ні говорити ні писати. Так напр. Драгоманов на смерть замучував в „Народі“ Твердих за неуміння „свого“ язика. Тверді, десятки літ стараючись говорити „по-руски“, доходили тільки до „язычія“, доки не почали єгз просто виучувати. І народівці раді були виучити язик, але щож, вимова не давалась, а в 19-тім столітті між Австрією і Росією була залізна стіна і ніхто ніколи не чув устно „русского языка“, хоть книжки йшли сюда в значнім числі. Так отже були два язики особні, відрубні. Два язики, значить на всім світі два народи — з рідкими винятками. Се булоб так, але в нашім случаю заходить ще слідуєче явище: Цілий Юг, народ і кляса образована, чисті ідеалісти і служиві чиновники, всі а всі загалом прийняли або uznали нечужим північний язик під дуже незначним натиском, взагалі добровільно, без протесту зі сторони совісти, не відчуваючи на собі ніяк тягести ренегатства. Українство згодилося добровільно на его скасування давнійше, прийнявши і адоптувавши північний язик — так, що пізнійше, в 1876 р., протестувати було годі. Простолюдде говорить на Юзі южним, але північний уважає не чужим, а другим язиком, язиком иньшої провінції, язиком „кацапів“, а не „руських“, так як на півночі южний уважають язиком иньшої провінції, язиком „хохлів“, не „українців“. Се значить, що уважають, що „наші“ на Юзі і на Сівері, але троха інакші

й інакше говорять. Се показує, що тільки чувство дуже повної єдності могло доконати, що з двох язиків не творять двох народів. Але нікому не зашкодить, ні допоможе прийняти ідею двох назв, двох язиків, двох народів, двох націй — осібних, відрубних. Чому? Бо се все в тім случаю є тільки річ діалектики, бо ті оба язики, оба народи, обі нації — московська і українська — творять в життю одну глибоко гармонійну стихію, котрої всяка, на всіх полях, уніфікація росте, навіть в часах, коли ідеєю юдеїв є всевозможна парцеляція всего руського. Отже два язики, дві „нації“, а стихія одна; всего по двоє, а цілість одна. Прийми се з резигнацією, або біжи в Відень, Берлін, Лондон, Рим, щоб що порадили. Так спір той є нереальний, бо его життя і хід культури на Сарматії не знає і не знає. Сепаратисти стоялиб на твердій скалі тільки тоді, колиб чувствували дві стихії, от як напр. Хорвати: язик їх зі сербським один, то признають і они і серби, але они є два осібні народи, бо так чувствує кожний хорват, розумієсь, не без посередництва діавола в ріжних юдях. На щастє, у нас стихія ділає стихійно, хоть і тут без діавола не обходиться.

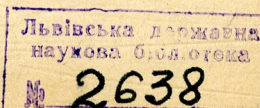
І так — „два народи“, „два язики“ — душі не загріє, се все можна признати; гармонійність панруської стихії від того не терпить і її прогресія невгомона. І галичанин знає — ему се сказали ті, що приїхали чи з Парижа чи з України — що без північного язика не можна рушитись ні на Захід, ні тим більше на Україну. — Будьтеж розумні! Можна дуже приємно жити з романтизмом українства і з ідеалом панруськості.

Один факт зачав від якогось часу, творити фізичний підклад під політику цілої північної і середньої Європи. Іменно, межі морем Німецьким і Середною Азією є дві мовні стихії. Культурніші мови стоїть кількадесяті мільйони різних народів читають, говорять, пишуть часто німецьким мовою — на Заході. На Сході ж інтелігенція двісті кількадесяті мільйони різних народів говорить, читає, пише часто по-руськи. Навколо тих двох мов і меж ними є значне число менших мов, котрі служать для домашнього обиходу; поза границі, які займають, ті малі мови ніяк не виходять; і щільно виучують і обильно послуговуються одним або другим з обох мов — німецьким або руським. В тій вузкій області світа ті дві мови вповні інтернаціональні, всі ж менші — від фламандського і голландського на Заході, до татарського і монгольського на Сході суть стисло національними. Це фізичне культурне явище лягає в основу цілої політики наших часів. 70 мільйонів гітлерів в Німеччині вважають своїми других 70 мільйонів німців і не-німців, що знають німецьку мову поза Німеччиною, а Швейцарію, Австрію, Альзатію, Литву, Чехи, Малярщину, Польщу, Югославію — радше німецькими землями. Всі німці в тих різних краях почувались гітлерами, горожанами Німеччини, не тої на 470.000 кв. км., а тої Німеччини, на яких 2.000.000 кв. км. Це і є пангерманізм — головний центральний фактор європейської політики. Щоб ужити порівняння на лад Гомера, представмо собі пасовиско, на котрім повно коней, волів, овець, кіз, гусей. Домінують коні і воли — все инше уступаєсь, коли они надходять або (як німці) брикають. Приняти му-

ситься політичний догмат, що тон надає ідея непобідимости стихії німецької і руської, тимчасовости же і побідимости всіх менших народів. При всіх побічних струях, при всіх комбінаціях всі інші народи сіверної і середної Європи мусять підпорядковуватись пангерманізму або панрусизму. Є двоякого рода держава. Вузша держава замкнена державними кордонами. І є ширша держава, держава язика, держава — вплив, сила, власть язика, а з ним інтереси, симпатії з вузшою державою. Границі ширшої, напр. німецької держави, сягають далеко поза границі вузшої держави. Тому так голосно говорить Гітлер. Говорить не в імені 70 мільонів, а в імені подвійного числа.

Всесвітня історія показує нам одно цікаве явище. Римляне здобули з другого століття до Христа грецькі держави, і менші, і дві великі імперії, Селевкідів і Птолемеїв. В тих краях домінував грецький язик. Існували побіч себе: державна римська адміністрація і масив грецької культури і язика. І от в часах Константина римська адміністрація розвалилась і на тім самім місці стихія грецького язика автоматично стала імперією, що тривала одинацять сот літ — до 1453 р. Аналогічно зазначаєсь німецький і руський імперіялізм, язиковий і всякий инший, поза їх державними межами.

Пригашення руськості — радше українства — в Галичині спричинене борбою обох груп. Та борба не є ознакою руху, життя — життя-ж се? То є біда. Тую біду мож зменьшити одним тільки способом: занеханням внутрішньої, міжусобної борби. Ідейне народовство має пів лица білого — плекання южного Бижу. Москвофільство має

також пів лица білого: плеканне панрузизму. Коли обі трупки скомбінують — за приміром Костомарових і Устияновичів — плеканне южного Бичу з панрусизмом, вийде ідеальна цілість. Розумієсь, сего не можуть зробити ті, що оглядаються за чашкою чаю. Се зроблять ті, у котрих є одна капля національного ідеалізму і особистої честі. Прощу себе спитати: Чого ми боремось між собою? Чи ми вже викінчили політичну і економічну боротьбу з чужими? Чи ми маємо — як напр. хорвати, словінці — все, всі свої школи, всі свої гімназії, всі свої університети, всі посади у всіх урядах, всі права в церкві, всіх послів з наших країв в сеймі, міністрів, губернаторів, всі землі в наших краях, всю торгівлю, всі промисли, всі ремесла?

Чи ми не послідній народ чи суспільність в Європі під взглядом посідання політичного і економічного? Чи ми не на дні соціально і етично, если церковна власть ухвалює перестати служити службу на язиці, на котрім служили 1000 літ і служить на польськім (коли поляки на своїм служити не спішать), або если муж, що уважається політиком, дає заяву, що український нарід відчуває „свою приналежність до культури Заходу“?

Так чого ви боретесь? Чи вам вже так весело, що ви пішли на спорт внутрішньої борби — два гуртки нищих — на клинї і жарти, на сатиру і гумор? Чи се — „кацапня“ і „Вікраїна“, чи колтунізм? Чи ви не двигнетесь на степен ь якої-такі політичності, якої-такі субцивілізації? Чи ви не найдете иньшого прстивника, як московського трупа і мазепинців?

В літературній полеміці духова бідність така, що за 80 літ Мягкі не з'уміли заставити Твердих

признати і прийняти вповні южний Бит, а Тверді вказати на основні лінії європейської і своєї історії і політики.

Єще одна і єще більша рація порозуміння і згоди — в тім случаю ще і з поляками — для економічної організації, економічного визволення, економічної кооперації, рація слідує. Все деморалізуюча, все деструюча, не всім ясно видима негативна сила готується до повного опановання світа. Всі держави, всі майже володарі, всі майже правительства, всі майже партії, всі головні інституції, майже все писане слово, вся власть, майже всі привилеї, всі капітали знаходяться в руках тої сили. Всі значні люди всіх народів наховагані держать в устах цуглі, а всі кінці віжок в руках організованих і законспірованих функціонерів тої сили. Всі пролетарії всіх країв злучились, щоб стати орудієм тої сили. І нам малим і слабим, маленьким, як муравлі, невидимо, мікроскопічно маленьким, захочуєсь боротись між собою замість лучити муравлині сили свої для ратовання, оборони, спасення себе, своїх дітей і внуків від ерихонської погибелі?

Всі, і ідеалістичні і чисто практичні, елементи мусять опам'ятатись, застановитись і порозумітись. Покажуть тільки мінімум і політичного і звичайного розуму, если перестануть внутрішню національну борбу. Перестати політику ганьби і руїни. Перестати — се перший параграф галицької політичної програми.

Два слова про себе. Деякі публіцисти найшли — на моє здивовання — одні, що я твердий, другі, що я мягкий. Булоб нескромно, щоб емігрант, що не бере участи в — деструктивній впрочім

— діяльності Галича пояснював, хто він? він одна 8- чи 10-мільйонна частина. Але тому, що — зі згляду на написані мною трактати і статті — декому важно, чи трактати такі або такі, і коли в назві концентруєсь суть і зміст, то — на підставі написаного мною і давніше і нині — скажу, точно, ясно, з прецизією, що я ні москвофіл ні народовець. Хибаж поза залятими на те, щоб дерлись і жерлись, двома групами і їх ідеєю нема можливої иньшої, яснійшої, провідної, програмової ідеї? Така ідея є, і навіть не вигадав її я, але просто винайшов, ба навіть не винайшов, а побачив її ясно, світлу, як день. І я ту ідею для себе схопив і адоптував і хотів би, щоб її прийняла горсточка чистих політично земляків. І надіюсь результатів, таки особливо у народівців, котрі вправді мене вповні ігнорують, але беруть цілі циклі моїх ідей і пропагують їх, як свої; а надіюсь тим більше, що у них — як у партії, як у цілості — написане мною має силу просто магичну. От після мого трактату „Галичина Піємонт“ їх партія кинула без опору, без одного слова протесту, свою центральну, фундаментальну, каменеугольну, велику, як сама ідея незалежної України, розумієсь, не політичну, шкідливу, фіктивну Пан-ідею, що Галичина є Піємонт. Стоси своєї політичної літератури вони мовчки осудили; цілий період їх політики, що правда, по часті наївної, завершив мій трактат на вічну пам'ять відразу.

Якаж та ідея, ясна, світла і висока? Она, як все високе, дуже звичайна, проста, натуральна: не бути ні народовцем, ні москвофілом. Не хромати ні на праву ногу ні на ліву.

Завважайте, що назви народовець і москвофіл польські; що їх давали поляки з інстинктом ділення; що ті назви так і заключають в собі намір ділення на порядних і непорядних. Ви, мовляв, народовець, любите народ, а тамті ні. Перестати отже треба творити групи під інстинкт чужих. Так чим бути і як бути? Бути тим, чим на вашім місці булиб німці, поляки, бріти, шведи. Они були би просто німцями, поляками, в данім случаю одною партією німців, якими они і є напр. в Чехах, Югославії. Они грунуються в групи, але не в групи національні, йдуть за приміром Райха, що взглядом чужих ставить один фронт.

Так отже я — в моїх ідеях — ні москвофіл ні народовець; я ні „Русскій“ ні „Українець“ в тім значінню, що одно виключає друге; я Русин-Русскій і Українець, в тім битовім, мягкім, не полемічним значінню, уживанім людьми Придніпровя.

Розуміється, я волів би бути в гурті, і я зараз стану Твердим, як они приймуть вповні южний Бит, і зараз стану Мягким, як ті приймуть Панрусизм; то значить, як обі групки підуть паралельно, що при даній субкультурі не станесь, але можливо — що найдесь групка кількох людей, що поставлять собі перед очі Гоголя, Костомарова, Драгоманова, Устияновича, а в загальних чертах, цілу політику Сарматії від Рюрика до нині.

Колиб я не видів і не знав, що інтелігент наш — матеріально бідний — не має стілько етичної сили, щоб в своїй гордості замкнутись в собі і вдоволитись хлібом і чаєм, коли вже така доля, і волить продавати свою етику, то не поняв би, як то можливо, що они в основній національній справі не можуть зговоритись між собою, коли

в тій власне своїй справі можуть зговоритись з чужими. Колиж ще пускають бідне простолюдне, щоб пускало собі кров і сиділо в арештах і шпиталях, то які вони, хто вони? І не найдуться протестуючі? „Москвофіл“—мужик або „українець“—мужик, — що він розуміє, крім або інстинкту або внушення агітатора, коли й інтелігент так далеко від критичного розуміння! Читаючи про деякі ашетити, треба подумати, чи якби так одної ночі вигубити всіх до одного — то є мільон чи півтора — москвофілів, і віце верза, чи не начислилось би їх за один місяць знов такий самий процент, як перше? Зачим отже боротьба непоборимих? Колиж непоборимі, то остає прагматична критика і *modus vivendi*.

Если в основах політичного і культурного ходу історії лежить відділення України від Московщини, то се рішаєсь і буде рішатись там, на межах — если такі межі є — України і Московщини. Дві групки-недогризки — політично просто в сухотах — тут не можуть нічого. Бо хибаж українські землі поза Росією, се незалежна держава зі своїм Вітторіо Еммануеле і Кавуром? Таж се недогризок — голодні, обдерті, босі, без прав, без языка — поза тим се пару десятків Луцьких, се блефф. Коли в Београд їдуть Корошенці, Радичі і Мачеки, то їдуть там диктувати свої каприси радше, як постуляти, не знаючи вконець, чого хотіти, бо Сербія, щоб заховати державну єдність, уступає їм у всім, крім військовості. Колиж їдуть в Варшаву Луцькі, то їдуть, як ті, що колись їздили в Рим заявляти: „*Χαίρετε, Θεοὶ Σωτῆρες! Ὁρᾶτε τὸν βρέτερον λίβερον ἐμὲ πάντα βουλόμενον χαρίζεσθαι*“.

— „Радуйтеся, ясновельможні Боги! Видите мене, визволеного, що хоче у всім Вам догодити“. Ідуть, бо найшли ще — таку чи иньшу — незначну категорію до ліквідації: обряд, язик, ворожу політичну групу, або хотьби таку незначну, неважну річ, як назва; важну хіба ю стілько, що показує, що навіть послідня, нематеріальна прикмета національна не сміє бути руською, українською власністю. Яка ганьба! Націє Луцьких, що робите? Таж ви були хотьби народом Шашкевича, Головацького, потім Качали, Танячевича, Окуневського; таж ви співали горячу: „Живем, живем...“ Таж Барвінський, що творив угодове крило армії, здобував гімназії, а і друге те, що ви нині випродуєте. Націє Луцьких! Слово „руський“ так само українське, як слово „український“, як слово Дніпро, Рось, Хмельницький, Шашкевич...

Я сказав, що я ні твердий, ні м'який, тому, що у нас не повинно бути двох груп з тих причин, з яких юни є. Я і не посередині, бо то протилежне моїй логічній, консеквентній натурі. По-друге, там де є одню, всего одно — руська мізерія, — там нема середини. Ту мізерію я видів від дитинства. Мене повезли до школи: Лев, Львів — і остав сон. Волоська церков, Народний Дім і св. Юр зі знаком питання — се все. Раз була якась руська ілюмінація і освічені були три будови. А з цитаделі на св. Юр дивилась паща австрійської гармати. І я тужив за домом до невидержання, кидав гімназію і робив вічні прогульки на сівер і схід, до дому і в сторону руських земель. Мій свояк,

у котрого я мешкав — *natione Polonus* — читав раз в *Dziennik-u Polskim*“, що в мійським касині розбирали квестію, хто є св. Николай. І якийсь ксьондз, яко теолог, пояснив: „*Ruski św. Mikołaj jest to prosty chłop — złodziej*“. Між народовством і москвофільством я вагався, доки залізна логіка і прагматична студія квестії не усталила поглядів: не мож відкинути южного бити; не мож відкинути панруськості; се все. І я той Русин з перед 1848 р., що єго свідомістю і інстинктом був южний Бит і панруськість. Я той з тих зі „Слова о Полку Ігоревім“, що зовуть на поміч Всеволода зі Сівера і Ярослава з Юга. Я з тих довкола Богдана, що уважали, що еслиб по Богдані слідували самі Богдани від 1648—1936 р., то булаб може Україна побіч Росії, як Португалія побіч Іспанії. Але в історії по Александрі Великим і Ганнібалеві і Карлі Великим слідував малий Юрась, то — волимо під руського царя, то значить, волимо під руського, як під неруського.

Коротесенька історична студія. Тоді, коли родилось козацтво на Дніпрі, родилась на Рені Голяндія. Козацтво мало трох могучих воробів: Московщина, Польща, Туреччина; і Голяндія мала могучих воробів: Англія, Франція, Іспанія, цісар. Голяндія удержалась, Україна ні. Чому? Голяндія мала матеріяльні, духові і етичні сили; була нація невеличка, але кріпка; з сусідами робила змови, союзи, але стояла на своїх нотах. На Україні — брак етичних сил, вічне, що скажу, мазепинство; — спирались всі то на Польщу, то на Московщину, то на Турцію, не яко союзники, а яко протего-

вані. Не було етичних сил, а без того держави не збудуєш.

По дигресії продовжаю: Я той з часів Мазепи — будучи з темпераментом — може бувшим пішов з Мазепою; тої зради не треба брати неісторично; такими зрадами повніська історія всіх народів. За Николая I і я певно був би засланий, люблячи молодим конспірацію; тоді невидно було, що історія веде до великих комплексів, і що політика мусить той факт прийняти в рахунок; тоді думалось, що всі народи можуть устроюватись по своїй волі. То були часи, коли занадто вірили всяким волям — і волі — *volonté* — і волі — *liberté*. Але Данило був не хто-будь, Роман був хоробрий, Ольгерда і Витовта Греки назвалиб найкращим у них комплементом — *δυναμικός* — демонічний, Богдана німці назвалиб *gewaltig*; всі они ділали без квестії за благословенням Божим. Колиж діло не пішло, а коли Мазепі і за благословенням діавола не пішло, то мав чого доконати київський євнухизм з 1917 р. або відступаючи себе і Україну Австрії Січові Стрільці? А прогос: Січові Стрільці... Нема Русина-Українця, котрий не ходив дивитись у Львові на цитаделю — на австрійську гармату, наставлену на св. Юр. Читаю в одній газетці про битву на горі Маківці, на котрій Січові Стрільці „розбили“ „москалів“ (там були не „москалі“, а самі українці). „За цю битву дістали Стрільці від австрійського штабу похвалу. Що року згадуємо героїські подвиги тих, що свої буйні голови поклали на полі слави...“ Австрійська гармата глядить на св. Юр... Січові Стрільці дістали похвалу від австрійського штабу... Ergo? Культ смілого Блеффу, Зради і Рабства чи Ідеалу? чесноти

і благородства чи вічного жидо-іванізму? Національний культ жидо-іванізму і будова держави!

Є два українства. Одно — велике, то Подніпрове; є то велика битова, етнографічна різновидність панрусизму — різновидність, але таки інтегральна часть Панрусизму. Друге — маленьке, то над Полтвою; оно до диспозиції для всіх, предмет дрібного гандлю. Але і оно відіграло світову роль; оно було одною з двох головних причин світової війни... і з Австрійської Імперії остала одна осьма часть. Австрія не забуде на Україну!

Коли якась категорія не має рації биту, робить експеси. Петра Великого зрадив Мазепа, таких зрад в історії всіх народів багато. Але робити з Мазепи — величественна особистість для трагедії — взірць народа, его ідеал, шкодить, бо виходить знова, що головною рослиною, яку продукує українство — є таки зрада, а священна національна літургія є культ зради. Як же при культі зради будувати Україну?... Що инше родить культ зради, як не вічні Полтави і Маківки?

Одна лекція, яку нам дає історія Греції. По перських війнах настала в Греції тенденція до централізації-уніфікації грецьких міст-держав. Повстала гегемонія Афин, потім Спарти, потім Теб, потім знов Афин. Показалось, що жадна держава не в силі розтягнути гегемонію на всіх і її удержати. Ще на границі гегемонії Спарти і Теб, перед битвою під Левктрою, з'їхались в червні 371 р. до Спарти репрезентанти Греції на синод, — тепер би ми назвали конгрес. У всіх було доволі уміренности і доброї волі, але показалось, що неможлива ні загальна незалежність міст-дер-

жав, ані неможлива гегемонія, котра, коли була, то не була проведом — проєдрією (προεδρεία), але була фактичною киріярхією одного міста над другими. Ніяке рішення не було можливе, мимомо — кажу — і доброї волі і таланту депутатів. Отже: незалежність сотень міст неможлива; гегемонія, то є опанованне одним містом всіх, неможлива (не забудьмо, що в Італії при ліпших географічних умовах опанованне Римом найближчої околиці взяло 400 літ); то що можливе, коли в воздух політичного розвою висить концентрація? Можливі лиш безрезультатні війни і анархія, заки явиться здалека чужий завоюватель. І війни продовжались; а що тоді в народ війшло вже і вільнодумство, то навіть довкола святого фокуса Гелляди — Дельф — почалась профанація і злочинство. Анархія, профанація! На політичнім горизонті являється Филип. Яку грекам почати політику? Грецька історіографія уважає многрішного впрочім Филипа — а мав і великі достоїнства — за спасителя, післаного Провидінням: 1. для спасення тодішнього геленізму; 2. для положення основ під велич Греції єї другої епохи; 3. для положення основ грецького християнства, то є величії Греції єї третьої епохи. Удокументую сказане: „ὥς τε ἡτο πρόδηλον, ὅτι ὁ διηρημένος καὶ ἐκλελυμένος ἐκεῖνος κόσμος ἤθελεν ἀφεύκτως νεκρωθῆ ἂν δὲν ἐπῆρχετο νέον τι στοιχεῖον ἐπιτήδειον νὰ συναρμολογήσῃ αὐτὸν αὖθις καὶ νὰ ζωογονήσῃ. Καὶ τῶντοι, πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος, ἐν Μακεδονίᾳ, προέκυψε ἀνὴρ μεγάλου φρονήσεως, συγκροτήσας μοναρχίαν ἰσχυράν, συμπάρελαβεν ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς ἐνταῦθα Ἑλλήνας καὶ ἀνέφεξεν αὐτοῖς νέον ἐνεργείας στάδιον“... „...так, що було ясным, що розділений і розв'язаний той (грецький) світ бувби неізбіжно умерт-

влений, если би не прийшла нова якась стихія, спосібна, щоб згармонізувати его знов і оживити. І дійсно, на північ від Гелляди, в Македонії з'явився ся муж великих здібностей, котрий, утворивши кріпку монархію, обняв в ній і тих, що тут були Гелленів і отворив їм нове поле ділання“.

Так пише Папаррігопулос. А що з філіпиками Демостена? Великий бесідник думав так, а великий політик Фокіон-Христос думав ось як: „Минула суспільність з молодим ентузіазмом, що видала Мільтіяда, котрий стратегічно побив під Маратоном, і Темістокла, хоть і не ідеального чоловіка, але геніяльного дипломата, що демонічною інтригою побив під Саламіною. Нема божественного Кимона — дитя якесь самої Ніке-Побіди. Нема олімпійця Перікла, що — як цар — заставляв еклісію виконувати его волю. Власть перейшла від буржуазії, у котрої все мож було найти потрібний ідеалізм, до пролетаріату, без ніякого ідеалізму, котрого основну функцію вказує вже сама назва, котрого весь ідеал і ідея є дістати від держави на хліб і теорікон — білет до театру і сидіти по цілих днях в театрі або на еклісії. Демостен, Есхин, я, у всіх нас — хиба язик; Есхин етично підозрілий; Демостен — разячий недостаток мілітарного ентузіазму. Я — 45 разів вибраний стратегом, абсолютна чеснота, але роблю все без ентузіазму, без надії. Всі ми без надії... Пролетарій пролетаризує наші душі. Конституція Афин пропадає... З Геллядою зле... Є одна рада — піддатись під Филипа... джентльмен; от тоді, коли Демостенови урвався язик, як елегантно виратував его з заклопотання — він грек не гірший від Демостена...“ Так ялось думав Фокіон, і мав рацію, і

знав, що робить. Результатом діла Филипа і його сина був розлив гелленізму в передній Азії — дві великі грецькі імперії — Селевкідів і Птолемеїв — і значне число менших — цілий грецький світ, що, підпадаючи потім крізі, родив євангелія — нову форму гелленізму.

Пригноблюючими образами малюють Церков на Заході в середніх віках. Тому народи, коли трошечка підцивілізувались, почали протестувати, зпочатку таки головно духовні — Віклеф, Гус, Лютер, Кальвін. Дух людський бажав визволитись; чоловік мучив мисль, мисль мучила чоловіка. Вконець мисль визволилась і народився раціоналізм. Інквізитор не тортує за віру і Марія Кровава і Франсуа I не тягнуть на роґонь протестанта, а Генрик VIII католика; і війнами за віру не випалюють цілих осель; раціоналізм-розумовість каже: досить мучеників за віру; раціоналізм каже лишити всі дискусії і дифференції що до метафізики.

З книжки єзуїта Мукермана видно, що Церков на Заході має і нині ті самі інстинкти порабощення, які мала тому кілька сот літ, але раціоналізмови досить крови за віру. Раціоналізм, котрий свідомий, що основи Битія закриті непроницаємою занавісою, є гуманний і толерантний. Але на лівім крилі раціоналізму стоять різні півзлочинні і злочинні групи, більше менше комуністичні політично, атеїстичні в релігії з жидівським і масонським позадєм. З раціоналізмом зійшов тут, як і в давній Греції, між простолюде субатеїзм. Він в останніх часах проник в ту часть простолюддя, що зачала лепетати **а, б, в,** і розбирати всі політичні, соціяльні, релі-

гійні проблеми. Се догматичний атеїзм, атеїзм, яко найвисша правда, послідня правда. Він знає все, начеб тільки втера вернув звідтам, начеб жив на початку всего, начеб був у всім, знав Безконечність в часі і просторі — Мінімум і Максимум. Їм усе ясно.

Атеїзм простолюддя — річ небезпечна — він бажав поглиблюватись. Колись мати в теократичнім Угнові молила сина, щоби „йшов на ксьондза“; від яких двацять літ она єму се категорично наказує. Тому сорок літ улиця в Угнові як рік Божий гуділа від тропарів: „Архангельскій гласъ“ в часі Благовіщення, Рождественських тропарів і коляд около Різдва і т. д. цілий рік. Тепер мабуть модернізм. Інтересно, що домики близько церкви, перше всі звернені вікнами до церкви, тепер всі нові — без радії — обернулися вікнами в противну сторону, — наче демонструють против церкви.

Отже існує повна релігійна і естетична криза. Але існує, то існує, на се надовго нема ради. Однак є справи, на котрі є рада. Наша історична і релігійна культура тягнесь тисячу літ і она має свої традиції, свої форми, свою одежу, свою душу, своє лице. Ту душу і то лице творить грецьке християнство зі своїми обрядами, церемоніями, зі своєю літургією, співами, язиком, ризами, календарем і т. д. Все то для нас святе, бо в нім росли наші батьки, діди, прадіди.

В церкві уживається старославянський язик. Той язик заслугує на спеціальну пошану, раз, що він є великим средством культури, а друге — ним хрестили, вінчали, хоронили наших предків. Той язик є також наш, рідний, свій, ми-

лий, хоть ним не говоримо ні в стайні, ні в коршмі, хоть ним не лаємо, ним не сваримось. Він так, як та спеціальна одежа, котру одягаємо тільки в свято, тільки до церкви. Той язик не є з Московщини; він в Московщину зайшов від нас; він приніс християнство; він десть там з-за Дунаю, де і нині в щоденній бесіді уживаються слова: господ, храм, кадити, ювен і т. д.; в Словенії: господ Миклешіч; в Хорватії: господин Ягич, кажуть також: Господин Бог і т. д. Той (язик з Панонії. Їго значіння велике. Він нас лучить з сербами, болгарами, словінцями, хорватами, но і з Русію, а що до часу, то з цілою давною літературою всіх славян, аж до її початків. Се культурний скарб високої міри.

На той скарб нашої віри, обряду, язика, дорогої для кожного тому, що се одна велика область нашої культури, нашої історії, нашого бита, засідаються два вороги: по-перше вкусивший азбуки простолюдин — атеїст чи пів-атеїст; він став нині критиком; єго колеги стали міністрами не то в Росії — Ворошилов, але навіть в Німеччині — Гітлер; він готов на всякі реформи. По-друге, корпус духовенства нинішньої школи, агенти чужої сили по мисли „Акції Католицької“ і тому подібного, хочуть знищити нашу культуру, нашу віру, нашу Церкву. Те духовенство під оплески суб-атеїста-простолюдина вводить в церкву безцеремонно соблазн, безчестя, гнів, злість і гріх. От в суботу вечером видиш в театрі, або в кіно авантюриста, як підмовляє невісти, потім гонить привязаний до дикого коня степом, а в неділю того самого на стіні твоєї церкви серед таких же більше-менше колегів-відступників від нашої віри і на-

роду, або серед збиранини, для котрих і в кіно нема місця, і зрозумієш, що є сили, котрі нашу церков висмівають, компромітують, нищать. Грішне малярство, нецерковний спів, нецерковний язык. Розумієсь, за грішне діло з'їсть їх історична Немезіс, бо „Боже великий“ не співає патріотичний елан, але дух партійної злосливости, каприс, атеїзм, жидо-іванізм: Коли співають „Z dumem rozarów“, співають всі, а коли співають „Боже великий“, то половині щемить серце в партійної злости, бо така вже тут ціла деструктивна культура.

Сказано, покутувати будуть головні винні, коли законом пермутації одна ненависть переміниться в другу і коли „Боже великий“ по іспанському приміру заміниться в „Дівча в сінях“... Не викликайте нічого, що готовить руїну народну, а вам мученичий вінець від ваших адептів, — булаб моя рада, котрої накидати не смію.

До тих, що мають якусь етику, якийсь гонор, чувство краси, поезії, повторю, що церковний язык також наш, рідний; тисячу літ ми ним говорили, шептали, співали в торжественніших, піднеслих хвилях нашого життя, при молитвах, хрестинах, вінчанню, смерті.

Се наша старина, наша ліпша старина. Ви сего не відчуваєте? Спитайте тіни Пашкевича, Качали, Пелеша, що они на се? Ви думаєте, що сила, що стоїть з-заду, має український язык на умі? Она хоче завести не український; український у неї або „хамський“, або таки „московський“; она по всіх метаморфозах — заведе латинський, се розумієсь. Василияне знають апетит і інстинкт свого хлібодавця. Не іде ввводження

українського паралельно з вводом латинства з одної, а атеїзму з другої сторони?

Коли говорю про справу церковну, то нехай читателєви не буде досадно, що єго поведу на минуту до теократичного Угнова. Угнів не тільки угнівський; Угнів є загально-католицький. Від многих літ сотні угнівських інтелігентів і півінтелігентів повинчались-поріднились з многими сотнями галичанок, а в найновішні часи горсть повних інтелігентів повинчалась і зі звичайними угнівськими дівчатами. Угнів — продуцент інтелігенції — сотнями людей скріпляв армію руської інтелігенції і в тім єго національне значінне. В галицькій бідности се народний скарб.

Угнів космополіс теократичне. В церкву йдуть все всі, і всі співають з ізборника. Богослуження торжественні, на котрі з сіл приходить много людей і в огромній церкві не можуть поміститись. Чи можливе переучуванне і перероблюванне тої маси старославянської церковщини, яка є в головах тих людей, на українське? Скільки поколінь се возьме? Скільки віри, традицій, поезії, культури церковної і культури взагалі при тім розвієсь і звітріє? Не говорю про борбу, що почнесь, про ненависть на одиним місці, де нема ненависти і борби. Знаєте, що сієте ліквідацію і церкви і руськості і українства? А пригляньтесь, що нові домики коло церкви і так вже повідвертались вікнами від неї, а мати заказує вже синови „йти на ксьондза“...

Чудний український язик — в ажурдах Ніщинського, Лисенка-Шевченка; але „Плотію уснув“, „Вскую шаташася“, — то *maiestas, granditas, splen-*

dor! То не то, що: „Здоровась Маріє, ласки-сь повна, Пан з Тобою...

Скаже дехто: треба, щоб народ розумів. Оставте розуміння! Релігія трактує метафізику... Наука перестала від яких двохсот літ займатись метафізикою. Чому? Наш розум за короткий. Треба молитись, співати — троха розуміючи, троха не розуміючи. Не знаєте, що від розуміння в Церкві велика біда? Триста літ найученіші грецькі уми старались розуміти різні теологічні таїнства і сперечались і анатемізувались без кінця, аж Іраклій разом з патріярхом дійшли до простої думки: „Мовчати, перестати дослід недослідимого“ і видали для тої цілі „Ектезу“ (Ἐκθεσις,) Не допомогло! Констанс знов наказує розбір і поручає мовчати, видаючи „Тип“ (Τύπος) А ще Константин зі своїм огромним умом — писав і Александрови і Арієви, щоб лишили се все, бо се ἐρεσχέλια. Треба вдоволитись деяким, блідим розумінням релігійних kwestій. Розумієсь, що коли хочемо набути хоть бліде розуміння, то нема иньшої ради, як поставити студію на єдиному твердому і певному базисі — студію від основ, жерел, оригіналів. Релігія християнська витеорена греками; она ціла грецька: грецька етика, філософія, метафізика, літургія, язик, культура. Старий гелленізм се Старий Завіт християнства. Тому при студії християнства мусить відсунути на бік всю латину, цілий Інсбрук, бо то все є Ersatz, так, як в часі війни, замість масла, роблений німцями Butterersatz. Треба почати від жерел. Коли студіюють християнство не з грецького язика, то се так, як би хто студіював Гомера, студіюючи Віргілія. Теологія з латинського і німець-

кого — се сурогати. Люблять говорити про Златоуста — з Інсбрука! Очевидно зараз ясно, що то блефф, бо про Златоуста треба говорити із Златоуста. Се догмат науки. Християнство можна студювати тільки з грецького — нам, Руси, иньші нас не обходять — тоді більше менше все, що можна вміти, буде ясно; колиж учишся з латини і Інсбрука, то обов'язаний крутити, натягати, полемізувати, фальшувати, доказувати — справді „доказувати“.

Наша суспільність — недогризок, бідний, принижений, на вислугах. Культура незначна — знають тільки невеличку область локального „рідного“; чим иньшим займаються мало. То рідне занадто акцентують: „ах, „рідне“! І продають все то рідне за порядок. Люблять дим-блефф. Все видумують щось таке, що викликає здивування. Пашкевич виполосив колись проповідь по руськи; а от в даній церкві виполосили „Вірую“ на „ріднім“ язичі! Новина! Новина з натури новини викликає зараз розділ на „за“ і „против“ — і потече кров, біда, процеси, руїна бідноти, нищення української мізерії — се культура? І нема Арєопагу з десяти чистих людей, щоб сказали: „Годі, досить чудес і чудасій і подвигів!“

Яке заключення галицької мізерії? Єсли є горстка прилично вихованих політичних потомків Огоновського, Барвінського, Тянячкевича і др., то они повинні зібратись в гурток і відділитись від тих — нинішнього большевицького виховання — ісповідників голотизму, колтунізму, маняцтва, ганьби і зради і почати приличну, серйозну, достойну публіцистику, науку, політику. Треба поперше вернути від нинішнього українства Луць-

ких до свіжого, приличного, романтичного українства Шашкевича, Вагилевича, Головацького, Устияновича, Федькобича, Огоновського. По-друге, треба тоє українство таки зараз переконтролювати, зблизити до українства Гоголя, Шевченка, Куліша, Костомарова і др. То все, чого передовсім треба. Треба прогреса назад на 50 до 100 літ, коли нам не суджено йти вперед. !

Москвофіли, они — розумієсь — також українці. Держачи вповні панрусизм, час прийняти южний Бит в цілій повноті по мисли Костомарових, а хоть би Устияновича і Наумовича і так зійшлись би зі світлими народовцями на одну або бодай на паралельну дорогу і у двох тягнулиб в одну, замість в протиположні сторони віз своєї і народної долі — недолі.

Се синтеза Українства і Руськості.

1,08
(1986р.)

Р
Л
2638

АНДРЕЙ КАМІНСЬКИЙ

**СИНТЕЗА
УКРАЇНСТВА І РУСЬКОСТИ**

3.7р.
Л Ї В І В

1937

НАКЛАДОМ АВТОРА